

FONOLOŠKI UVJETOVANE	MORFOLOŠKI UVJETOVANE
<p>⇒ do alternacije/zamjene dolazi zbog <u>prirode samog fonema</u> (zvučnost, mjesto tvorbe) ili <u>zbog raspodjele fonema</u> unutar samog morfema</p> <p>jednačenje suglasnika = <i>asimilacija</i> (težnja za izjednačavanjem dvaju suglasnika kad se nađu jedan do drugoga)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>jednačenje suglasnika po zvučnosti</i> ▪ <i>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</i> ▪ <i>gubljenje suglasnika</i> ▪ <i>udvajanje suglasnika</i> 	<p>⇒ uvjetovane su nekom <u>gramatičkom kategorijom</u> (<i>padež, lice</i>) ili <u>tvorbenom kategorijom</u> (<i>umanjenica, uvećanica, zbirna imenica</i> i sl.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>nepostojano a</i> ▪ <i>nepostojano e</i> ▪ <i>navezak</i> ▪ <i>zamjena l sa o / vokalizacija</i> ▪ <i>palatalizacija</i> ▪ <i>sibilarizacija</i> ▪ <i>jotacija</i> ▪ <i>alternacije ije/je/e/i</i>

FONOLOŠKE ALTERNACIJE

ZVUČNO JEDNAČENJE	MJESNO JEDNAČENJE																				
<table border="1" data-bbox="165 1043 687 1126"> <tr> <td><i>b</i></td><td><i>d</i></td><td><i>g</i></td><td>-</td><td>-</td><td>-</td><td><i>dž</i></td><td><i>đ</i></td><td><i>z</i></td><td><i>ž</i></td> </tr> <tr> <td><i>p</i></td><td><i>t</i></td><td><i>k</i></td><td><i>c</i></td><td><i>f</i></td><td><i>h</i></td><td><i>č</i></td><td><i>ć</i></td><td><i>s</i></td><td><i>š</i></td> </tr> </table> <p>a) Sz + Sb = SbSb <i>rob + stvo = ropstvo</i></p> <p>b) Sb + Sz = SzSb <i>svat + ba = svadba</i></p> <p>iznimke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dc, dč, dc, ds, dš: <i>podcijeniti, odčitati, predstava, podšišati</i> - složenice s prijedlozima ispod i iznad: <i>ispodprosječan, iznadprosječan</i> - druge složenice kada je to potrebno radi jasnoće: <i>podtekst, postdiplomski, nadtrčati</i> 	<i>b</i>	<i>d</i>	<i>g</i>	-	-	-	<i>dž</i>	<i>đ</i>	<i>z</i>	<i>ž</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>	<i>c</i>	<i>f</i>	<i>h</i>	<i>č</i>	<i>ć</i>	<i>s</i>	<i>š</i>	<p>a) s ispred č, ć, lj, nj prelazi u š <i>s + čepati = ščepati</i> <i>nos + nja = nošnja</i></p> <p>b) z ispred dž, đ, lj, nj prelazi u ž <i>kaz + njiv = kažnjiv</i> <i>paz + ljiv = pažljiv</i></p> <p>c) h ispred č, ć prelazi u š <i>orah + čić = orašćić</i> <i>trbuh + čić = trbušćić</i> <i>drh + ćem = dršćem</i></p> <p>d) n ispred b i p prelazi u m <i>stan + beni = stambeni</i> <i>obran + beni = obrambeni</i></p> <p>iznimke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - s, z ispred lj i nj: <ul style="list-style-type: none"> a) kada su završetak prefiksa: <i>izljubiti, raznjihati</i> b) ako su lj i nj nastali od staroga jata: <i>slijep – sljepoča, snijeg – snježan</i> c) n na kraju prvog dijela složenice: <i>izvanblokovski, stranputica, jedanput</i>
<i>b</i>	<i>d</i>	<i>g</i>	-	-	-	<i>dž</i>	<i>đ</i>	<i>z</i>	<i>ž</i>												
<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>	<i>c</i>	<i>f</i>	<i>h</i>	<i>č</i>	<i>ć</i>	<i>s</i>	<i>š</i>												

STAPANJE SUGLASNIKA

- kada se jedan uz drugoga nađu dva ista suglasnika, stapaju se u jedan suglasnik

preddvorje – predvorje
bezzvučan – bezvučan

- često se događa zbog neke glasovne promjene

pet + deset = ped + deset = pedeset
bez + žični = bež + žični = bežični
iz + sipati = is + sipati = isipati

Iznimke:

- ne provodi se u pisanju superlativa pridjeva koji započinju zvonačnikom *j najjači, najjadniji...*
- u nekim složenicama radi jasnoće *dvadesettrećina, izvannastavni, kreppapir*

ISPADANJE /GUBLJENJE SUGLASNIKA

- do promjene dolazi radi lakšeg izgovora

- a) **d i t** ispred **c i č**
sudac – sudca – suca
otac – otca – oca
svetac – svetca – sveca
- b) **d i t** ispred sufiksa – *ština*
slobod + ština = slobostina
Buzet + ština = Buzeština
gospod + ština = gospoština
- c) **d i t** u suglasničkim skupovima *st, št, zd, žd* ispred nekog drugog suglasnika osim **r i v**
korist + na = korisna
kazališt + ni = kazališni
obrast + la = obrasla
godišt(e) + nji = godišnji
nužd(a) + na = nužna

iznimka

- u pisanju nekih stranih riječi **t** se ne gubi:
azbestni, protestni

d) **s u** sufiksu *-ski* kada se ovaj sufiks nađe iza **č i ć**
ribič + ski = ribički
Gospić + ski = gospićki

	KAKO JE RIJEČ NASTALA	GLASOVNE PROMJENE
<i>ženidba</i>		
<i>prehrambeni</i>		
<i>otada</i>		
<i>othraniti</i>		
<i>lječilišni</i>		
<i>masna</i>		
<i>jedanput</i>		
<i>podčiniti</i>		
<i>raščistiti</i>		
<i>raščupan</i>		
<i>beščutan</i>		
<i>raščetvoriti</i>		

MORFOLOŠKI UVJETOVANE PROMJENE

NEPOSTOJANO A

- o je ono koje se gubi i ponovno javlja u različitim oblicima iste riječi (uvijek u zadnjem slogu)

kobac – kopca, gladak – glatka, hrabar – hrabriji

	N jd.	G jd.	N mn.	G mn.
N jd. i G mn. nekih imenica	<i>vrapac momak lažljivoac naranča izložba</i>	<i>vrapca momka lažljivoa naranče izložbe</i>	<i>vrapci momci lažljivci naranče izložbe</i>	<i>vrapaca momaka lažljivoaca naranača izložaba</i>
N jd. pridjeva (neodređ. oblik)	<i>umoran modar bistar</i>	<i>umorna modra bistra</i>		
N jd. nekih zamjenica	<i>kakav sav nekakav</i>	<i>kakva svoga nekakva</i>		

NEPOSTOJANO E

- o javlja se u kajkavskim govorima:

Čakovec – Čakovca

Gubec – Gupca

ZAMJENA L SA O / VOKALIZACIJA

- o suglasnik l se na kraju riječi zamjenjuje samoglasnikom o

andeo – anđela, kotao – kotla, posao – posla

- o do ove promjene dolazi i nakon neke druge glasovne promjene:

dio – dijela, vidio – vidjela

- o najčešće se provodi:

a) u m.r. glag.pridjeva radnog:

pitao – pitala, htio – htjela

b) u N jd. imenica m.r.:

kotao – kotla

c) u nekim oblicima imenica na –lac:

mislilac – mislioca

d) ispred sufiksa –ba:

dijeliti – dioba, seliti- seoba

- o iznimka

N jd. i G mn. imenica na -lac

ronilac, donosilac – ronilaca, donosilaca

PALATALIZACIJA

K	Č	<i>vuče, veličina</i>
G ispred e, i	Ž	<i>pluže, množina</i>
H	Š	<i>duše, prašina</i>
C ispred e, i	Č	<i>mjeseče, mjesečina</i>
Z ispred e	Ž	<i>vitez - viteže</i>

- o provodi se:

a) u V jd. imenica m.r. koje završavaju na k, g, h

junak – junače, mjesec – mjeseče,

knez – kneže

b) u prezentu i aoristu glagola kojima osnova završava na k, g, h

pečem (peći < pek-ti)

podize (podići < podig-ti)

c) u tvorbi umanjena sufiksima –ica, -ić imenica koje završavaju na k, g, h

kružić (krug), nožica (noga), mušica (muha)

SIBILARIZACIJA

K		C	<i>ruka - ruci</i>
G	ispred i	Z	<i>knjiga - knjizi</i>
H		S	<i>duh - dusi</i>

○ **provodi se:**

a) u D i L jd. imenica ž.r.

majka - majci, knjiga - knjizi, svrha - svrsi

b) u D, L, I mn. imenica m.r.

đacima, vrazima, dusima

c) u N i V kratke mn. imenica m.r.

đaci, vrazi, dusi

d) u imperativu nekih glagola kojima osnova završava na k, g, h

reci (rek-ti), teci (tek-ti), lezi (leg-ti)○ **iznimke:***osobna imena i prezimena**Dubravki, Bosiljki, Ladiki)**imenice odmila / hipokoristici**(baki, seki)*

imenice na:

- **cka:** kocki- **čka:** kvočki- **ćka:** praćki- **tka:** tvrtki- **zga:** mazgi

neka zemljopisna imena:

Kartagi, Krki

JOTACIJA (<grč. jota = j)

-
- stapanje nepalatalnog suglasnika s glasom j u novi palatalni suglasnik**

t+j = ć (<i>žući</i>)	g+j = ž (<i>draži</i>)
d+j = đ (<i>mlađi</i>)	c+j = č (<i>zečji</i>)
h+j = š (<i>suši</i>)	k+j = č (<i>jači</i>)
s+j = š (<i>viši</i>)	l+j = lj (<i>posoljen</i>)
z+j = ž (<i>brži</i>)	n+j = nj (<i>punjen</i>)

○ **provodi se:**

- u komparaciji pridjeva (nastavak -ji): *slađi, blaži, tiši*
- u prezentu i imperfektu glagola (nastavak -jem, -jah): *mičem, vođah*
- u glagolskom pridjevu trpnom (nastavak -jen): *izrađen, zapamćen*
- u I jd. imenica ž.r. (nastavak -ju): *radošću, pameću, solju, krvlju*
- u zbirnim imenicama (nastavak -je): *cvijeće, granje*

- poseban oblik jotacije → kada se usnenici
- b, p, m**
- nađu ispred j, umeće se l →
- epentetsko/umetnuto l/ epenteza**

*grub - ji = grublji snop - je = snoplje**grm - je = grmlje mrav - ji = mravlji*→ *Vakuf - Vakufljanin* (ovdje epentetsko l dolazi između f i j)→ **Kako ćete znati je li u prezentu glagola čija osnova završava na k,g,h došlo do palatalizacije ili jotacije?**

- Stavite glagol u 3.l.mn. pz i vidite je li došlo do promjene.
- Ako nije, onda je palatalizacija (od *peći - peku*); ako jest (od *mahati - mašu*), onda je jotacija.